

Ljudski tednik

Leto I. šte. 21

Trst 14. junija 1946

Vsebinska: FRANCOZI O PLEBISCITU V JK :: ŠPANIJA SE BORI PROTI FRANCU :: DELAVSKE ZADRUGE :: PLANINSKI TABOR :: KMETIJSKI NASVETI KULTURA :: ROMAN :: ŽENSKI SVET :: PRI NAŠIH BORCIH

Cena 5.- lir - 3.- din

Ponovni sestanek zunanjih ministrov

Ko so se zunanji ministri štirih držav po prvem, dokaj neuspelem sestanku v Parizu razšli, so dočeli datum za ponovno razpravljanje o vseh še nerešenih vprašanjih povojne ureditve za 15. t. m. S preučevanjem možnosti za rešitev vseh številnih vprašanj, kot so v prvi vrsti italijansko-jugoslovanska meja, italijanske reparacije in kolonije, nova ustavna oblika Nemčije itd., pa so se vse doslej bavili namestniki zunanjih ministrov. Vendar tudi ti niso v svojem delu dosegli nobenih pomembnih napredkov k rešitvi omenjenih vprašanj.

Pač pa so v tem času podati stališča svojih vlad zunanji ministri Združenih držav, Britanije, Francije in Sovjetske zveze, ki pa razen sovjetskega, nikakor ne kažejo povoljnih znakov za skorajšnjo povojno rešitev.

Francoski zunanji minister Bidault je poudaril potrebo po enotnosti, za Trst in JK pa je najavil nov predlog, ki naj bi bil po njegovem osnova za nadaljnje razpravljanje. Ameriški zunanji minister Byrnes je dejal da ne bo ameriška delegacija štedila z napor, da bo v vseh glavnih vprašanjih dosežen sporazum. Istočasno predlaga plebiscit na področju med črtama, ki so ju predlagale ZDA in ZSSR in pravi da bi po njegovem bilo napačno, če bi se vsa pokrajina prepustila Jugoslaviji.

Zunanji minister ZSSR Molotov je poudaril potrebo po doseganju glasja v vseh točkah. Vprašanje italijansko-jugoslovanske meje in Trsta pa je označil kot bistven problem pariške konference in poudaril potrebo, da se takoj doseže rešitev vprašanja, ki naj zadovolji nacionalne interese Jugoslavije.

Angleški zunanji minister Bevin je dejal, da se ne more odločiti, da bi Trst prepustil Jugoslaviji, da pa upa na večjo srečo na prihodnjem srečanju.

Tako zunanji ministri, ki nas rešitev našega vprašanja življenjsko zadeva, moremo soglašati edino s predlogom ministra Molotova. Predlogi vseh ostalih ministrov pa so za nas nesprijemljivi in bodo taki ostali vse do tlej, dokler se ministri zapadnih zaveznikov ne bodo sprijaznili z dejstvom, da so minili časi, ko se je dalo za doseg svojih protiljudskih interesov igrati z življenjem malih narodov.

Z nestrpnostjo pričakujemo sklepov sedanje konference zunanjih ministrov v Parizu in verujemo v pravično rešitev našega, kakor tudi vseh ostalih vprašanj.

Samozavestno in odločno pa ponavljamo v dneh pred konferenco, da ne bomo sprejeli ničesar, kar bi nas sililo v novo sužnost, in da bomo ostali v obrambi svoje, za težko ceno priborjene svobode, trdni in neomajni.

Sovjetska zveza - veliki prijatelj Jugoslavije in zagovornik naših pravičnih zahtev

Jugoslovanska delegacija pod vodstvom maršala Tita, ki se je dalj časa mudila na prijateljskem obisku v Sovjetski zvezi, se je vrnila v domovino. S seboj je prinesla jugoslovanskemu ljudstvu ponovno potrdilo, da ima v bratski Sovjetski zvezi velikega prijatelja in odločnega zagovornika Jugoslavije v njenih naporih za združitev vseh Jugoslovancev, ki še niso v mejah svoje domovine.

Ob sprejemu, ki ga je priredil na čast maršalu Titu vseslovanški odbor, je maršal imel govor, v katerem je med drugim dejal:

»Naša dolžnost je, storiti vse kar moremo, da ojačimo prijateljstvo s sovjetskim ljudstvom. Pogodbi, ki smo jih sklenili s Poljsko in s Čehoslovako, sta velik korak naprej v jačanju prijateljstva med Slovani. Reakcijski elementi na zapadu razlagajo to na svoj način. Oni to sodijo po sebi: (ker oni tako delajo), oni mislijo, da mi ustvarjamo imperialistični blok, da bi tlačili druge narode. Toda mi pravimo: »Ne, slovenski narodi so v svoji zgodovini preveč trpeli pod nemškim imperializmom in vsemi onimi, ki so ogrožali njihovo neodvisnost.

Sovjetsko jugoslovansko uradno poročilo

O bivanju delegacije jugoslovanske vlade na čelu s predsednikom ministrskega sveta FLRJ, maršalom Josipom Brozom — Titom v Moskvi, je bilo izdano sledeče sovjetsko-jugoslovansko uradno poročilo:

Beograd, 10. junija.

8. junija so bila končana pogajanja med vlado ZSSR in delegacijo FLRJ.

Pri pogajanjih, ki so jih vodili na eni strani predsednik ministrskega sveta ZSSR J. V. Stalin, minister za zunanje zadeve Molotov in minister za zunanjo trgovino Mikojan in člani delegacije jugoslovanske vlade na čelu s predsednikom ministrskega sveta FLRJ maršalom Josipom Brozom Titom na drugi strani, so razpravljali v skladu s sovjetsko-jugoslovansko pogodbo o prijateljstvu, vzajemni pomoči in povojnem sodelovanju z dne 11. aprila

1945 o vseh vprašanjih, ki zanimajo obe deželi in dosežena je bila popolna soglasnost v vseh vprašanjih, ki se tičejo ekonomskega sodelovanja, trgovine, materialne oskrbe Jugoslovanske armade in tesnega kulturnega ter političnega sodelovanja.

Vlada ZSSR bo oskrbovala Jugoslovansko armado z orožjem, municijo itd. pod pogoji dolgoročnega kredita in bo dajala polno pomoč Jugoslaviji pri obnovi njene lastne vojne industrije.

Trgovinska pogajanja, ki sta jih

vedili obe vladi, so se končala s sporazumom o vzajemnih dobavah blaga. Sovjetska vlada je na najustreznejši način upoštevala potrebe jugoslovanskega gospodarstva tako v pogledu surovin, kakor v pogledu tehničnega in drugega materiala.

Sprejeti so bili sklepi, ki se tičejo tesnega ekonomskega sodelovanja med obema prijateljskima državama.

Pogajanja so potekala v priskrbenem ozračju in polnem medsebojnem razumevanju.

VOJNI ZLOČINEC

Mihajlović pred sodiščem

V Beogradu se je v ponedeljek pričela razprava proti skupini jugoslovanskih vojnihi zločincev z Dražo Mihajlovićem na čelu. Tako je prišel pred sodišče, da prejme za svoje zločine zaslužen kazni, največji krvnik jugoslovanskih narodov in izdajalec njihovega osvobodilnega boja. Mihajlović je v obdobju od začetka junija do konca novembra 1941 organiziral v okupirani Jugoslaviji četniško organizacijo, ki jo je nazval »Jugoslovanska vojska v domovini«. Cim pa je pričela delovati osvobodilna vojska ljudstva proti okupatorju, je prišel Mihajlović s svojimi četami sodelovati z nemškimi in italijanskimi okupatorji in drugimi strujami okupatorja. svojo organizacijo pa je uporabil za dušenje osvobodilne borbe narodov Jugoslavije in za izvrševanje neštevilnih in raznovrstnih zločinov.

Ze 5. septembra 1941. je Mihajlović sklenil sporazum z izdajalcem Nedićem, da bosta sodelovala v borbi proti partizanom. Nedić naj pa doseže tudi pri Nemcih, da ti ne bodo preganjali Mihajlovića in njegovih čet. Na temelju doseženega sporazuma je dobila Mihajlovićeva delegacija denarno podporo od Nedića. Nemški general Dunkelmann, ki ga je Nedić obvestil o sklenjenem sporazumu z Mihajlovićem, je ta sporazum odobril in nemške okupacijske enote niso storile ničesar proti Mihajlovićevim četam.

Ker Mihajlović ni mogel preprečiti osvobodilne vstaje v Srbiji, je sklenil v strahu, da ne bi ostal osamljen in zapuščen od vsega ljudstva, 26. oktobra 1941. sporazum s komandantom narodno-osvobodilne vojske partizanov Jugoslavije, Titom, o skupni borbi četnikov in partizanov proti okupatorju in njihovim domačim slugam. Toda tudi po tem sporazumu je Mihajlović še nadalje tajno pripravljali splošni napad na partizane z namenom, da jih uniči. Kmalu po tem je po prihodu generalštabnih oficirjev iz inozemstva v njegov štab, ki so bili poslani od jugoslovanske emigrantske vlade in vrhovne komande ter po prihodu angleškega kapetana Hardsona, ki je bil poslan iz Kaira, 1. novembra 1941, izdal ukaz, da umaknejo s fronte proti Nemcem vse oddelke in da začno splošni napad na partizane. Tako je pekršil sporazum s Titom, ki ga je nekaj dni prej podpisal.

melju doseženega sporazuma je dobila Mihajlovićeva delegacija denarno podporo od Nedića. Nemški general Dunkelmann, ki ga je Nedić obvestil o sklenjenem sporazumu z Mihajlovićem, je ta sporazum odobril in nemške okupacijske enote niso storile ničesar proti Mihajlovićevim četam.

Ker Mihajlović ni mogel preprečiti osvobodilne vstaje v Srbiji, je sklenil v strahu, da ne bi ostal osamljen in zapuščen od vsega ljudstva, 26. oktobra 1941. sporazum s komandantom narodno-osvobodilne vojske partizanov Jugoslavije, Titom, o skupni borbi četnikov in partizanov proti okupatorju in njihovim domačim slugam. Toda tudi po tem sporazumu je Mihajlović še nadalje tajno pripravljali splošni napad na partizane z namenom, da jih uniči. Kmalu po tem je po prihodu generalštabnih oficirjev iz inozemstva v njegov štab, ki so bili poslani od jugoslovanske emigrantske vlade in vrhovne komande ter po prihodu angleškega kapetana Hardsona, ki je bil poslan iz Kaira, 1. novembra 1941, izdal ukaz, da umaknejo s fronte proti Nemcem vse oddelke in da začno splošni napad na partizane. Tako je pekršil sporazum s Titom, ki ga je nekaj dni prej podpisal.

FRANCOZI O PLEBISCITU V JULJSKI KRAJINI

Tudi v Franciji imamo deželi, Alzacijo in Lotaringijo, ki mejita na Nemčijo, in katerih prebivalci so deloma nefrancoskega-nemškega pokoljenja. Toda kljub temu, da govore doma-nemški dialekt, je med njimi prav malo takih, ki bi želeli živeti raje v Nemčiji kakor v Franciji. Ko je Nemčija 1. 1871 anektirala ti dve deželi, je imela ves čas opravka s hudim odporom prebivalstva, ki si je želelo nazaj pod Francijo. L. 1918. je dobila Francija nazaj obe deželi in nikdar ni bilo slišati od nobene strani, da bi se »ubogim« Nemcem dogodila kaka nacionalna krivica. Nacionalistični rajh si ju je pa seveda nameral zopet priključiti. Če bi danes Nemčija hotela obdržati ti dve francoski deželi, če ne drugače s plebiscitom, kaj bi Francija odgovorila? Takih »demokratskih« plebiscitov je bilo že lepo število, toda zakaj ne uporabljajo tega čisto »demokratskega« načina izpraševanja ljudske volje imperalistične velesile po svojih kolonijah in drugih odvisnih deželah?

Kaj mislijo o tem napredni Francozi, čitamo v tedniku »Action« med drugimi v članku Pierre-a Contrada »Pravilo igre«.

sledeče: Na konferenci štirih je g. Byrnes predlagal, naj bi se odločila usoda Trsta in Julijske krajine s plebiscitom.

Misel je zanimiva v toliko, ker podaja formalno pojmovanje »demokracije«. Če bi ta zmogala v mednarodnih odnošajih, bi bili zelo presenečeni ravno oni, ki jih privlačuje navidezna objektivnost teh postopkov.

S tem, da bi dal malenkostno večino pristašem priključitve k Italiji, bi plebiscit v Julijski krajini le potrdil zmago fašistične politike priseljevanja in nasilne italijanizacije.

Ob tej priliki se spomnimo, da je tudi nacionalsocialistični rajh hotel z različni plebisciti zbrati neodrešene dežele pangermanizma. Spomin na sarski plebiscit, s katerim se je začelo razočaranje demokratskih idealistov, bi moral izmodrovati Evropo, ki je pravkar prestala težko preizkušnjo vojne in fašizma.

Mislimo si, da so nacisti nasedli v Alzaciji in Lotaringiji milijon nemških državljanov, in bi

sedaj zahtevali, naj se odloči usoda teh francoskih provinc z glasovanjem. Ali bi mogla Francija zaradi »demokracije«, sprejeti odločitev, ki bi bila nasprotna njenim nacionalnim gospodarskim in moralnim interesom in še njeni zgodovinski tradiciji? Cesar ne bi Francija sprejela v podobnih okoliščinah, ne more sprejeti tudi Jugoslavija.

V imenu »demokracije« so nas prosili leta 1938. naj gledamo s simpatijo na zahteve ubogih sudetskih Nemcev; v imenu samoodločbe narodov nas je rotli Marcel Deat (francoski kolaboracionist) naj ne umiramo za Danzig (Gdansk). Če bi sedaj prepustili vodstvo svetovne politike uradu za volilne statistike, bi morali dovoliti nacionalsocialistični stranki, da postavi kandidata na nemških volitvah... Ali mislite, da ne bi bilo nikogar, ki bi glasoval za te kandidate? Ali bi se morali ukloniti pred tem izrazom »ljudske volje«? To beseda je vsa skupaj nesmiselna in kar zavrača je, da ravno isti ljudje, ki podpirajo

Frankov režim, ki je prišel do oblasti z vojaško vstajo proti odločitvam splošne glasovalne pravice, predlagajo, naj se rešijo nekateri problemi narodnih manjšin s plebiscitom.

Zares ne bi smelo nič ovirati volje ljudstva, da dokončno obravnava s fašizmom, tudi skrb za formalno demokracijo ne! Spominjam se, da je nekega dne rekel maršal Tito nekemu, ki je omenil italijanske zahteve: »To je vse prav lepo, toda kdo nam bo vrnil naše mrtnice?« Odgovornost Italije in Nemčije je dejstvo, naša najsvetejša dolžnost bi morala biti nezaupanje do gotovih oblik nacionalizma v teh dveh deželah. Neodpustna lahkomišelnost bi bila, če bi po strahotah druge svetovne vojne dopustili, da bi se spravljala v nevarnost prava demokracija v imenu formalne demokracije.

Ko je Molotov predlagal, naj se ugotdi Italiji v gotovih točkah v zamenjo za odstop Trsta Jugoslaviji, je Bevin izrazil bojazn, da se ne bi tak predlog tolmačil kot

kupčevanje z usodo prebivalstva Julijske krajine. Kakšna čednost! O nežna občutljiva duša, ki hodi po tem nizkem svetu, gospodvalnem in polnem strasti, s čistim idealom abstraktne pravice. Bodite srečni Grki, Egipčani, Indijci, Malajci, Afrikanci, Španci, vaša usoda je v rokah neustrašenega branilca samoodločbe narodov.

Če lahko verjamemo g. Bevinu, je konec ne samo kupčevanja, temveč tudi kupcev.

Seveda pa ne verjamemo, da govori g. Bevin resno, ko je ves v skrbeh za usodo ubogih goriških Italijanov, ali ko hoče biti zaščitnik nekega libijskega plemena, do katerega ima, pravi, »moralne obveze«.

Nas pa zanima le eno, in le to je važno za nas: popolno, dokončno, neusmiljeno uničenje fašizma v vseh njegovih oblikah.

Vsak ukrep, ki stremi za uresničenjem tega namena, se nam zdi dober; vsak nasprotni ukrep pa slab, čeprav se naslanja na razne znake abstraktne pravice.

Fašizem, italijanski sovinitizem in pangermanizem nimajo pravice, da se držimo pravil v igri z njimi — zaključuje pisec članka v francoskem tedniku »Action«.

PO SVETU IN PRI NAS

Obletnica odhoda osvobodilne jugoslovanske armade

12. t. m. je poteklo leto, kar so morali naši osvoboditelji — jugoslovanski borci, med katerimi so bili tudi toliki naši najboljši sinovi, začasno zapustiti cono A. Mnogo iskrenih pisem je prejela ob tej priliki IV. jugoslovanska armada in njen poveljnik; od teh objavljamo le eno:

IV. ARMII JUGOSLOVANSKE ARMADE. OSVOBODITELJICI JULJSKE KRAJINE IN TRSTA

Te dni poteka leto, ko ste s svojim odhodom z zemlje, katero ste za ceno največjih žrtev osvobodili, prizadejali vsemu našemu slovanskemu kakor veliki večini italijanskega antifašističnega prebivalstva težko žrtev, katero je doprineslo le zato, ker je razumelo, da je potrebna v interesu svetovnega miru in v pripravi, da je vaš odhod samo začasen, dokler se po dokončni rešitvi našega vprašanja zopet vrnete med nas. To prepričanje nam je bila vsem močna opora v borbi, ki jo vodimo po

vašem odhodu za dosego svojih pravic za združitev Trsta in celotne Julijske krajine s FLRJ. Naše antifašistične množice Trsta in Julijske krajine, ki so ob strani vaših edine doprinesle svoj veliki delež, so tudi danes, bolj kot kdaj prej, odločene vztrajati v borbi za ceno vsake žrtve, dokler se jim ne priznajo njihove pravice.

V pričakovanju skorajšnje pravične rešitve vprašanja pripadnosti Trsta in Julijske krajine, vam v imenu vseh slovanskih in velike večine italijanskih antifašističnih množic Trsta in Julijske krajine pošiljamo priščne pozdrave.

Naj živi IV. armija, osvoboditeljica Julijske krajine in Trsta!

Naj živi maršal Tito, vrhovni komandant Jugoslovanske armade!

Smrt fašizmu — svoboda narodu!

Izvršni odbor Slovansko-italijanske antifašistične unije za Julijsko krajino in Trst.

Fašistični izgredi v Trstu

Včeraj naj bi se na poziv Tržaškega CLN, katerega je objavila »Voce Libera« vršilo množično zborovanje pristašev istega CLN-a, v proslavo »začetka osvoboditve Julijske krajine«, ki naj bi bila nastopila s prevzemom oblasti s strani ZVU v cono A. Drugi razlog zborovanja pa naj bi bila proslava republike v Italiji, čeprav so to poslali po vsej Italiji 11. in ne 12. junija. Proti tej nesramni žalitvi zavezniške sile Jugoslavije sta protestirala Mestni osvobodilni svet za Trst in Mestni odbor SIAU-ja v Trstu.

Kljub tem upravičenim protestom se je hujška proslava, ki jo je uprizoril CLN, vršila in tudi klavirno propadla. »Ržačani niso hoteli proslaviti odhoda jugoslovanske armade, odhoda po katerem je v Trstu sledilo toliko zla.

Le pičlih nekaj sto oseb se je zamenjalo, da bi vzbujalo vtis množice na velikem trgu Unità in le malo čez sto jih je ostalo, ko so odšli na svoj že tradicionalen pohod proti sedežu PNOO-ja na ulici Carducci.

V nasprotju s to klavirno propadlo parado izzivanja proti zavezniškemu narodu se je nabrala pri Sv. Jakobu vsaj desetkrat tolika množica (okrog dvajsettisoc), da zasiti to delavsko četrt pred eventualnim (že običajnim) napadom skvadrinov in da se z manifestacijo za Jugoslavijo spomni dneva, ki je ljudstvu v cono A prinesel pod ZVU toliko gorja. Del množice pri Sv. Jakobu, ki je izvedela za vandalski napad na »Il Lavoratore«, je hotela pohiteti v obrambo svojih časopisov, pri tem pa jih je na trgu Impero ustavila civilna policija. Iz hiš, iz katerih so zadnjega aprila prejšnjega leta s strojnimi streljali proti partizanskim osvoboditeljem Trsta, je padlo nekaj kamenja na množico, vrhu tega pa jih je še ostro pričela razganjati civilna policija na motociklih. V istem trenutku je padlo več streliv policije. Pet minut po tem pa je po izpraznjenem trgu Impero tudi že privozil prvi tank.

12. junij, dan, ki so ga hoteli vojni hujšaki izpremeniti v nov žaljiv izpad proti Jugoslovanski armadi osvoboditeljici te pokrajine, je znova pokazal klavirnost takih hujšakških podvigov in odločnost demokratičnih množic, da se branijo in ne nasedajo podobnim izzivalnim političnim manevrom.

Ljudstvo noče fašističnih škofov

Tekom vsega tedna so ljudje protestirali proti temu, da bi po našem Slovenskem Primorju birmala otroke škofa, kot sta sodelaveca fašistov Margotti in Santin. »Nočemo škofa, ki je žel pohvalno največjih predstavnikov fašistične Italije in samega duceja, kakor ste je bil deležen Vi. Prevzvišeni, ko so Vas postavili v Gorico, da bi

poitalijančevali naš mali, zatirani in tep-tani narod, ki ste blagoslovljali topove, vli-te iz naših cerkvenih zvonov, da so jih naši sovražniki uporabljali za iztrebljanje našega naroda!

Nočemo, da bi Vi obiskovali naše kraje in da bi Vaše roke birmale otroke tistih staršev, ki so umirali za svoj največji ideal, za narodno svobodo, za priključitev k Jugoslaviji, ki so padali pod orožjem, ki ste ga Vi blagoslovljali, pišejo n. pr. Kobarič.

V teh odločilnih dneh, ko je na kocki narodni obstoj in svoboda dohranjenega dela našega ljudstva, odpor naših ljudi proti škofoma, ki sta bila s fašizmom nerazdružljivo povezana gotovo ne pomenja napada proti Cerкви in krščanstvu, kot bi to hoteli prikazovati sovražniki našega ljudstva in njegove enotnosti. To ljudstvo je od nekaj časa verno in nikoli nam ne bi moglo pasti na pamet, da bi žalili verska čustva, ki so pri nas tako zakoreninjena. Toda naše ljudstvo se zaveda, da pod kakšnim Fogarjem ali Sedejem k' s'a nam o...

Se v časih in dobrem spominu, ne bi morali pretrpeti tudi s strani cerkvenih organov tolikšnega ogrožanja in zapostavljanja naših najosnovnejših narodnostnih potreb, kot se je to zgodilo s strani škofov, ki sta dejansko predstavljala orodje v rokah rimskega imperializma. Nevarno in zgrešeno bi bilo, zamenjavati zato odpor naših ljudi proti škofoma z napadom na duhovništvo in katoličanstvo vobče. Protijudski izpadi poedinih duhovnikov Margottijevga kova so le rušili vernost v mnogih predelih naše pokrajine in čiščenje naših cerkvenih organov od takšnih elementov bi bilo gotovo vse prej kot v škodo katoliške misli pri nas. Ne samo to — v teh odločilnih dneh je nujno potrebno, da tudi naši dušni pastirji sodelujejo v skrajnem naporu našega ljudstva, da končno vendar doseže svoje svete pravice. Zato je odpor proti škofoma, ki to ovirata, le prirodna želja vsakega poštenega Slovence in ne more biti v nasprotju z njegovimi verskimi čustvi.

Vse proti Slovincem in antifašistom

Tudi v preteklem tednu so nadaljevali z množičnim preiskovanjem slovenskih stanovanj in delavnic, kar pa vse skupaj ni imelo uspeha. Če išče policija orožje, zakaj ga ne išče tam, kjer že vsak vrabec na strehi čivka, da ga imajo? Zakaj ne vrši preiskav pri Sovinistih in italijanskih neofašistih, kot so oni, ki se zbirajo n. pr. v Trstu v kavarni »Venezia«? Slovencev pa ni prizadelo samo preiskovanje s strani policije, ampak je pokazal svojo posebno »naklonjenost« do nas tudi stanovanjski urad. Tako so še nedavno vsiljevali nekim nameščenkam uradov PNOO-ja v Trstu angleško sestanovalko v isto sobo v ulici Beccaria, dočim stanovanjskemu uradu in britanskemu kapetanu, ki je osebo vodil vse te akcije ni padlo na pamet, da bi rekviriral n. pr. jedilnico italijanske družine v isti hiši. Prav tako so se morali kljub redni pravni stanovanjski pogodbi iz svojega bivališča v via Giustignano 8 izseliti tržaški dopisnik »Tanjuga« ter uredniki »Primorskega dnevnika«. V njih stanovanje so vselili italijanskega civilista in isto stanovanje še vojaško rekvirirali, čisto v nasprotju s popolnoma pravilno stanovanjsko pogodbo. Tudi v tem primeru so rajši rekvirirali stanovanje Slovencev, kjer je bivalo deset oseb namesto enakega stanovanja italijanske družine v isti hiši, kjer so bivali samo tri osebe...

Benečija kliče na pomoč

Ob času volitev v italijansko ustavodajno skupščino se je še povečal protislovanski teror po Benečiji, Reziji, Kanalski dolini, Trbižu — skratka po vseh slovenskih predelih videmske pokrajine. Obupano so pošiljali Benečani, prebivalci Trbiža in ostalih predelov v svet proteste proti temu postopanju proteste proti nasilnemu vključevanju naših ljudi med italijanske državljane, ko so vendar doživeli od Italije vse življenje le preganjanja in je sedaj po zmagi jugoslovanske in drugih zavezniških vojska pripadnost tega ozemlja še sporna in jih Italija nikakor ni upravičena prištevati k sebi »K vam se zatekamo z borbenim duhom in vas prosimo pomoči. Mussolini-jevi hlapeci hočejo ponovno gospodovati na

naši trpinčeni in toliko zatirani zemlji.« so na primer napisali tov. Kardelju iz neke beneške vasi. Ali so Benečani, ki so kljub vsej skoraj stoletni raznarodovalni politiki Italije še dali svoje partizanske bataljone in svoje padle za svobodo in združitev s Titovo Jugoslavijo, res zaslužili takšno usodo, kot so je zdaj ob anglo-ameriški začasni okupaciji deležni s strani starih italijanskih oblastnikov?

Ogorčenje zaradi ustavitve »Cangura«

Iz vseh strani pokrajine, posebno pa iz tovarn in sektorjev Trsta prihaja tudi nešteto protestov proti ukinitvi »Cangura«, edinega humorističnega lista tukajšnjega antifašističnega ljudstva. Naše ljudstvo nikakor ne more razumeti tega postopka, ki je posebno nerazumljiv v primeri s popustljivostjo istih zavezniških oblasti naprta izrazito hujšakškim in protizavezniškim izpadom raznih odkritih ali neuradnih organov tržaškega CLN-a in neofašističnih idej.

Končno tudi nekaj obnove pod ZVU

Zavezniška vojaška uprava je objavila, da bo popravljala vse v vojni poškodovane hiše brezplačno in je zato izdelala tudi načrt. Ukaz se tiče občin: Mačkovlje, Kazlje, Sela, Štanjel na Krasu, Rihemberk, Gomacčevica, Komen, Vojsčica, Malidol, Renče Miren, Rubije, Prvačina, Dornberg, Bilje, Solkan, Kromberg, Bukovica, St. Peter, Medjavar, Cerovlje, Mavhinje, Vižovlje, Stanovišče, Zaga Strmec, Čezsoča, Svinjo pri Kobarižu Rožna dolina.

Smrt zavednega slovenskega cerkvenega dostojanstvenika

V Gorici je preminul 7. t. m. priljubljeni msgr. Valentinčič Ignacij, do zadnjega dne svojega življenja zvest in dosleden zagovornik narodnostnih pravic svojega ljudstva. Msgr. Valentinčič spada tudi med sto sedemdeset ljudskih duhovnikov, ki so pred dvema mesecema podpisali sponenico, ki je bila predložena medzavezniški komisiji in ki izraža zahtevo po združitvi teh naših krajev s federativno ljudsko republiko Jugoslavijo.

Španija se bori proti Francu

Okoli Malage na področju, ki obsega več kot deset tisoč kvadratnih kilometrov, se ena od najboljših gerilskih organizacij stalno bori proti Francu.

Vprašajte prebivalstvo Malage in okolice, kdo so ti gerilci, in oni vam bodo odgovorili, ako vam bodo zaupali: »To so fanje šestega bataljona«.

Od Marbelije in Almahena na zapadu do Nerne in Alame na vzhodu se razprostira široko področje vojnih operacij šestega gerilskega bataljona.

Marsikaj se je izpremenilo v provinci Malagi, odkar so ustanovili šest bataljon, Falangisti niso v stanu kot svoje dni, da kmetom na silo jemljejo žetev brez kazni. Kmetje in orožniki so občutili veliko razliko. Kmetje v okolici Malage sledijo primerom gerilcev: borijo se za svoje pravice.

Velika organizacija kmečkega odpora se je razširila po vsem področju, po mestcih in vaseh ki jim stoji na čelu 65 okrajnih ljudskih odborov, ki ščitijo koristi kmetov in učinkovito podpirajo gerilsko gibanje.

V provinci Malaga izhajajo časopisi, ki jih ravno nasprotno kot falangistične časopise pridno prebirajo in ki gredo iz roke v roko dokler se ne raztrga. Njihovi bralci nestrno pričakujejo prihodnje številke časopisa se imenuje »Za republiko« in je politično glasilo šestega bataljona. Izdajanje tega lista za časa stalnega gerilskega vojskovanja ni lahka stvar. Da bi se zagotovilo njegovo redno izhajanje se ne šteti niti s trdom niti z naporom. Ta dobro urejani list izhaja v nad 4 tisoč izvodih.

Gerilci šestega bataljona se urijo prav martijvo z mitraljezi, bombami itd. in v svesti si, kolike koristi je izobrazba, poučujejo svoje nepismene tovariše v branju in pisanju za časa bojev proti dvema Francovima kazenskim ekspedicijama. Do danes se je lepo število nepismenih naučilo brati in pisati.

Razen borbenih edinic razpolaga bataljon z rezervnimi silami, ki štejejo nekaj sto kmetov, pripravljenih, da se odzovejo prvemu pozivu.

Razmerje med prebivalstvom in gerilej je odlično. Falangisti so z vsemi sredstvi poskušali, da uničijo to skladno edinstvo. Organizirali so razbojniške skupine, ki so obkoljevale vasi in posestva na samotni in počenjale vsakovrstne zločine. Francove oblasti so se nadejale, da bodo šli ti zločini na rovaš gerilcev. Gerilci so občutili nevarnost in so hitro preprečili te zločine z razkrinkavanjem in ubijanjem vsakega teh zanesljivih Francovih ljudi, ki bi se jim postavili po robu. Ljudstvo je kaj kmalu uvidelo razloček med Francovimi plačanci, ki so ropali, kar koli so si zaželeli, in med gerilci, ki so plačali vse kar jim je bilo potrebno.

Na podlagi takih odnosov so si kmetje ustvarili svoje mišljenje in ljudje v provinci Malaga so postali oči in uho gerilcev, in vrata sto in sto malih posestev in kmetijskih kolibic so na stečaj odprta »černemu gerilcu, ki mu je treba zaklonišča. Franco je prav tako prišel do sklepov o aktivnosti šestega bataljona in o njegovi vlogi med kmeti v Andaluziji. Fašisti so ukrenili vse potrebno in so proglasili preki sod v več kot petdesetih mestih in vaseh. Za obračun s to »voino« cono so Francove oblasti osredotočile več kot 9000 ljudi, ki so jih izbrali posebej iz Guardia civil marokanskih edinic in legije. Te čete so prav posebno dobro opremljene z mitraljezi in minometali. Med njimi so motociklisti in edince z oklepnimi vozovi. Razpolagajo s prav tako strokovno izurjenimi voditelji in z dresiranimi psi.

Navzlic svoji tehnični vrednosti te čete niso bile v stanu preprečiti stalnega naraščanja gerilcev, ki se oskrbujejo z orožjem, odvzetim sovražniku.

Delavske zadruge za Trst, Istro in Furlanijo

Ob razmahu združnega gibanja v Trstu, ki je doseglo svoj višek leta 1900, z ustanovitvijo cele vrste proizvodnih zadrug, se je pojavila zamisel o ustanovitvi konzumne zadruge za tržiško delavstvo. Pričela se je propaganda in 1. X. 1903 so bile ustanovljene Delavske Zadrugice v Trstu, ki so v samem začetku štejele preko 360 članov. Ustanovitev se je izvršila v delavski četrti Sv. Jakob v Trstu in prvi člani so bili v ogromni večini delavci ladjedelnic in drugih industrijskih podjetij, kakor tudi nekaj uradnikov in drugih profesionalistov.

Solidna organizacija, dobra uprava in visoka zavest članov so bili temelji hitrega razvoja »Delavskih zadrug«, ki so leto za leto ustanovljale vedno več in več prodajal in pridobivale vedno več in več članov. Ze obstoječe samostojne konzumne zadruge so se jele spajati z »Delavskimi zadrugami«. Število članstva ni naraščalo samo v Trstu, marveč tudi po deželi in v drugih industrijskih središčih, tako v Miljah, Trzinu in Gorici, tako da so se zadrugice leta 1909 preimenoval v »Delavske Zadrugice za Trst, Istro in Furlanijo«. Leta 1914 so štejele zadrugice 12.000 članov, imele so 34 prodajalnic in nekaj mesnic. Delež, ki je štel prvotno 10 avstrijskih kron, se je zvišal preko 5 milijonov avstrijskih kron; ogromna vsota za tedanje dobo.

Za časa prve svetovne vojne so zadrugice prestale težko preizkušnjo ter so sijajno izvršile svojo nalogo. Bile so eden najbolj poštenih in najbolje organiziranih razdeljevalcev živil. Naval članstva je bil tak, da je moralo vodstvo omejiti sprejemanje novih članov.

Po končani vojni je razmah Delavskih zadrug dosegel svoj vrhunec.

Delavske zadrugice so prevzele večje število prodajal. Aproximativno komisije in odprle se nove prodajalne širom cele pokrajine. Odprli so eno trgovino kuhinjske

posode in trgovino obleke; slednja je bila pozneje zaprta. Ustanovili so tovarno mesnih izdelkov in povečali proizvodnjo kruha. Leta 1921 je znašal promet nad 100 milijonov lir. Delež se je izpremenil od 30 avstrijskih kron na 100 italijanskih lir. Bili so že pripravljeni načrti za osrednje poslopje Delavskih zadrug, ki naj bi stalo na sprehajališču Sv. Andreja, kjer so Delavske zadrugice imele svoje zemljišče. Delavske zadrugice so bile največja ustanova te vrste v Italiji in med največjimi v Evropi.

Tak razmah so zadrugice lahko dosegle edino v tesnem sodelovanju uprave in članstva. Poštenost uprave in visoka zavest članstva, da je borba proti izkoriščevalcem delovnega ljudstva možna samo, če je ljudstvo složno, sta vzbudila zaupanje do Delavskih zadrug in dala poleta njihovu razvoju.

Razvoj te solidne ustanove je obetal mnogo dobrega in koristnega na polju združništva; na žalost pa so Delavske zadrugice v dobi največjega razvoja naleteli na veliko zapreko, na fašizem, največjega sovražnika vsega kar je demokratično, ljudsko in človečansko.

Fašizem je zadal Delavskim zadrugam velik moralen udarec. Z nasilnim postopanjem, ukinitvijo demokratičnega načela v organizaciji in upravi in s spremembo vodilnega osebja je uničil zaupanje v ustanovo. Preganjanje demokratično usmerjenega osebja pri Delavskih zadrugah je povzročilo brezbriznost članstva za to organizacijo.

Fašisti so uvideli važnost Delavskih zadrug na gospodarskem polju in po njihovi spremembi v »Ente Morale« so se trudili, da zadržijo njih vpliv ter so z raznimi ukrepi pripomogli celo k njihovu nadaljnjemu razvoju, seveda z namenom, da bi služile fašističnim interesom.

Nekaj bivših pobornikov Delavskih Zadrug, ki so ostali še neopaženi ali pa so jih namenoma pustili na njihovih mestih,

ker so bili nenadomestljivi, je gojilo upanje, da se bodo zadrugice zopet vrstile k svojemu pravemu cilju v roke prvotnih lastnikov.

Duga svetovna vojna je prizadejala Delavskim zadrugam ogromno škodo. Sedež in osrednji oddelki zadrug so bili uničeni po bombardiranju. Poleg tega so bile uničene še razne prodajalne v Trstu, Pulju, Komnu, Raši in Desklah.

Za časa druge svetovne vojne so dale Delavske Zadrugice iz svojega članstva mnogo borcev, ki so se borili v partizanskih ali garibaldinskih vrstah. Med temi je bilo mnogo takih, ki so dali svoja življenja za svobodo in pravico ponižanih in teptanih. Izmed vseh naj navedemo samo dva svetla pojavi, ki sta si s svojim delovanjem in borbo za delavske pravice pridobila sloves med ljudstvom naše pokrajine in to enega Italijana, Zeferina Pisonija in Slovenca Josipa Srebrničja. Spomin nanju je vsem zelo drag radi izredne vloge, ki sta jo imela v borbi za osamosvojitve delavstva in razvoj združništva.

Po končani vojni je pri Delavskih zadrugah bil imenovan za delegata tov. Ferjančič; kmalu potem, ko so zavezniške oblasti prevzele upravo pokrajine v svoje roke, so imenovali še dva delegata in to dr. Timeusa in dr. Puechera, z nalogo, da vsi trije delegati, ki tvorijo predsedstvo Delavskih zadrug, pripravijo vse potrebno za njihovo demokratizacijo. Povsod so se profašistične zadrugice ustanove demokratizirale, le pri Delavskih zadrugah ni še nobenega znaka za ta korak.

Članstvo se z upravičenostjo vprašuje, kdaj bo smelo imeti vpogled v poslovanje Delavskih zadrug in kdaj bo smelo, kot edini zato poklicani činitelj, preko svojih predstavnikov odločati o usodi svoje ustanove.

Delavci Trsta in vseh ostalih krajev so s svojo visoko združno zavestjo, požrtvovalnostjo in samozatajevanjem pripomogli k razvoju in svetovnemu slovesu Delavskih zadrug, s svojo krvjo so oprali sramotno in zverska dela fašizma v naših krajih; zato pa zahtevajo, da se Delavske zadrugice izročijo delavcem, edinim zakonitim lastnikom.

Stanko Čol

Planinski tabor na Nanosu

Danes se ponovno razpravlja za zeleno mizo o bodočnosti naše zemlje. Plebiscit krvi šušmarjem ni dovoljen dokaz za lastništvo naše pokrajine.

»Ko drugi grabijo, vse dalje, širje, boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst? In kaj bo z vami, vi mejniki štirje: Celovec, Maribor, Gorica, Trst?«

Tako je izrazil Župančič svoj bolečino v dobi Rapala. In kaj naj rečemo danes, ko smo vzdržali vihar, kakršnega naš planet ne pozna? Ali je mogoče, da bi si kdorkoli še drznil uravnavati svetovne račune vprav z našo primorsko zemljo, ki jo je ves svet spoznal prav po njenem mučenstvu in edinstvenem heroizmu? »Glavo damo, Primorske in Trsta ne damo!« — ponavljajo vse primorsko ljudstvo z Jugoslavijo vred. Ali bomo vzdržali? Ljudstvo, kot je naše, odgovarja na taka vprašanja s pomilovalnim nasmehom.

Take misli so nas spremljale tudi te dni, ko smo se prijatelji narave znašli na očaku Nanosu na prvi masovni planinski manifestaciji po osvoboditvi. Naša obnovljena planinska društva so se pravposrečeno odločila glede datuma prireditve, ki je v skladu s tradicionalnimi shodi pri sv. Jeronimu. Na obisk pa je vplival binokostni ogled postojnske jame in dejstvo, da se v zapadni Primorski, ki je pod upravo zaveznikov, ponedeljek ni praznoval.

Vsekakor pa je krasno vreme privabilo obiskovalce iz vse Primorske, pa tudi iz onega dela Slovenije, ki že danes pripada Jugoslaviji. Že v nedeljo jutraj si srečaval Vipavce, Pivčane, Goričane, Kraševce in Tržačane, ki so se odločili, da preživijo noč ob tabornih ognjih — po partizanski tradiciji. Udeležba iz Trsta bi bila gotovo dosti večja, če ne bi ZVU tudi ob tej priliki pokazala nerazumevanja — da ne rečemo nenaklonjenosti — do naših ljudskih prireditelj, ki jo takorekoč dnevno doživljamo. Čeprav so bile z naše strani vse formalnosti pravočasno urejene, vendar nam odsek za promet pri ZVU ni hotel izdati dovoljenja za prevoz s kamioni. Sicer pa to ni bilo prvo razočranje. Res pa je, da smo si mi sodelovanje z zavezniki nekoliko drugače predstavljali.

Vendar pa ljudsko hotenje ne pozna ovir. Ta se je pripeljal z vlakom, oni priložnostno na kamjenu,

nekateri s kolesom; neugnana skupina Tržačanov pa je vso pot vrh Nanosa napravila celó peš. Vsa množica, ki jo je bilo nekaj tisoč — kdo jo je preštel? — je prinesla s seboj tisti življenski zanos, ki ga tuji obiskovalci tako občudujejo, pa ga marsikateri ne more razumeti. Zdelo se ti je, da so se vrnili časi partizanstva. Oživele so planinske trate, skrivnostni gozdovi so se zbudili iz enoletnega sna, samotni kurirski prehodi iz polpretekle dobe so spet videli nekdanje obiskovalce, do skrajnosti požrtvovalne partizane. Srce se ti je razširilo od radostnega ponosa, ko si od daleč ugledal ljudski tabor na Konjski lok.

Okoži tabora so ponosno vihrale naše trobojke s simbolom svobode — rdečo zvezdo — v sredini. Pozno popoldne je že; treba bo misliti na prenočevanje. Seveda, planinskega zavetišča tu ni, zato bodo vse te množice dočakale jutro na prostem. Tu in tam si opazil šotor, drugod si je podjetnejši postavil iz vej v naglici sestavljeno hišico, ki ga bo ščitila pred jutranjo roso. Odpornejši pa bodo prebili noč ob tabornih ognjih, zaviti v odeje. Povsod živahno vrvenje. Stari znanci se srečujejo in obujajo spomine na dni gorja, ki so ga pa srečno prebili. Kmalu zaslišiš veselo petje, ki daje duška vedremu razpoloženju. Vidiš: to je rod, k ga največje trpljenje ni moglo streti. V stoterih mukah prekaljeno se naše ljudstvo v svobodi pomlaja. »Veseli ljudje bodo živeli tod; njih govor bo pesem in njih pesem bo vriskanje!« tako se je izrazil o svojem ljudstvu naš Cankar.

Padla je noč in zažareli so prvi ognji. Nikjer nobene utrujenosti, dasi ima marsikdo za seboj naporno pot. Pomeniki postajajo živahnejši, že davno ponarodela partizanska pesem se preliva v okoličico. »Tako nam je bilo na mitingih v času zatistja!« pripovedujejo izkušeni partizani. In res, vtis imaš, da si se povrnil v komaj minulo dobo, ko so našim borcem »gore odprle svoje zelene hrame«. Da je bilo zadoščeno tudi romantičnim dušam, je obsijal tabor še mesec s svojo srebrno svetlobo.

Noč mineva kot v sanjah. Kmalaj so začele bledeti zvezde, že so se začeli zbirati odpornejši izletniki na sedem kilometrov oddaljeni Suhi vrh, kjer bodo občudovali sončni vzhod. Ob njihovem povratku se je tabor jel prebujati. Ta in oni se je, zaviti v odejo, s spanjem odškodoval za prečuto noč. Saj do nastopa naših glediških umetnikov je še dolgo! Že v nedeljo popoldne je bila tu naša neutrudna gledališka skupina, da z nastopom »Raztrgancev« izpopolni planinske užitke obiskovalcev.

Ob najlepšem vremenu se je v ponedeljek dopoldne zbrala tisočgava množica pred improviziranim odrom, kjer so jo nagovorili predstavniki planinskih društev; ob tej priliki je vipavsko planinsko društvo razvilo svojo zastavo.

Za tem so se zbrali delegati obrovjenih planinskih društev vse primorske deželice, da si na vrhu očaka Nanosa ustno izgovorijo svojo Zvezo; s tem so postavili planinsko izživiljanje našega ljudstva na trdno organizacijsko podlago.

Popoldanska pripeka je naraščala, ko so se najbolj oddaljeni izletniki že odpravljali proti domu. Planinsko ljudsko taborenje se je zaključilo ob najboljšem razpoloženju. Marsikdo je bil zdaj prvič na Nanosu, vsi pa so si obljubili, da gotovo ne zadnjč.

Nekoliko primerov o akcijah borcev šestega bataljona nam bo v pravi luči pokazalo njihovo hrabrost in odločnost. Zdi se, da v teh bojih sodeluje prav za prav le malo vojniš sil, ne sme se pa pozabiti, da obvladuje štiri bataljoni klasično gerilsko tehniko, s katero zavlačuje boje kar najdlje, obenem pa sprasča svoje sile, da bi jih osredotočil v gerilah in zasedah, odkoder često z uspehom izena napada sovražnika.

To, kar ni povedano v lakonskih poročilih šestega bataljona, in kar si mora bralčeva fantazija dodati, je potrpežljivost in vztrajnost, ki sta potrebni za kljubovanje stalnim težočam gerilskega vojskovanja in premikanja v najtežjih okoliščinah, ob najslabšem vremenu v gotovosti o strahotni smrti, ki čaka vsakogar, ki bi padel v roke Francovih razbojnikov. Fašisti so lani 23. marca vršili kazenske ekspedicije na področju Siera Teheda v okolici Sedella. Razdelili so se na štiri skupine in od 7. ure jutraj so jeli zaokroževati mesto, kjer so domnevali, da so gerilci. Z rafali iz mitraljezov so tolkli po vsakem grmu, metali so bombe na vsako odprtino v zidovju. Hajka je trajala vse do dveh popoldne. Vločili so samo enega gerilca, ker ni izvršil naloge. Šest drugih, ki so se tu mudili, je ušlo, za kar se morajo zahvaliti dobremu poznavanju terena.

22. junija so izvedeli gerilci, da prihaja orožniška četa iz Motrila. Na planini Konsuelo so pripravili zasedo. Orožniki so korakali v past. Štiri orožniki so bili ubiti, trije pa ranjeni. Gerilci so se umaknili brez izgub.

3. junija so se prav posebno postavili trije gerilci druge čete. Gerilce je iznenadila patrulja orožnikov v Kartami. Ne meneč se za to, so se oni pomikal nasproti orožnikom, in ko so bili oddaljeni od njih samo nekaj korakov, so ubili dvojico z revolverji in jih ranili troje. Orožje orožnikov so gerilci zaplenili.

14. avgusta se je bila prava bitka med gerilci in vojniki ter žendarmenijo na planini Kolmenar. Regljale so strojnice in pokal je dinamič. Dva vojaka in

dva orožnika so bili mrtvi, šest pa jih je bilo ranjenih. Gerilci so izgubili tri ljudi, enega so imeli pa ranjenega. Ranjenega gerilca so vlovili in ustrelili v Malagi po dolgotrajnem mučenju. Šesti bataljon pozna nove primere fašistične brutalnosti.

Eden izmed zdravnikov šestega bataljona je obiskal ranjenega gerilca, ki se je skrival v hiši nekakega rodoljuba. Orožniki so ga odkrili. Zdravnik je uspel, da ubije enega orožnika, dva pa rani, prej ko so njega ubili. Orožniki so ubili ranjenca na postelji, dva rodoljuba pa, ki so ga čuvali, so strašno mučili in na kraju ubili.

Za 30.000 pezet nagrade je neki ovčar izdal skupino gerilcev in orožnikom pokazal zaklonišče na planini Sedella. 26. septembra je več kot 400 orožnikov, marokancev in legionarjev obklopile mesto, kjer je bilo 7 gerilcev. Kljub ogromni premoči sovražnika so se gerilci krepko branili nekoliko ur in zgubilo življenje. Drugi dan so fašisti izpostavili njihova trupla na ulicah Adame de Granada. Ta fašangistični poizkus, da s trupli zastraši narod, je ostal kakopak brez uspeha in je samo povzročil še jače manifestiranje solidarnosti z gerilci. Vse mesto je defiliralo mimo trupel gerilcev in izkazalo v grobni tišini zadnjo čast borcem za svobodo, ki so padli v boju proti kletemu sovražniku. Ovčar, ki je prodal gerilce za 30.000 pezet, je moral zapustiti Adame de Granada.

Gibanje gerilcev in njihovih pristašev v provinci Malaga ni zgolj svetla luč v mračni in temni noči fašizma. Za tem gibanjem gerilcev stoji močno gibanje ogromnih rezerv. Franco je uvidel nevarnost, ki mu grozi od tega gibanja. Zato je pred kratkim poslal jake sile Marokancev v Malago, da bi enkrat za vselej uničili odporno gibanje.

Gerilci Malage so borci za demokracijo, kakor so bili francoski makiji. Kljub temu pa vlada Velike Britanije oskrbuje Franco z benzinom in materialom, ki ga Franco rabi za boj proti gerilcem in proti španskemu ljudstvu.

Mi smo vojska mi-
ru, ker branimo na-
še meje, za kateri-
mi dela in gradi
mirno naš človek.

S tovarišem dopisnikom sva obiskala komando, kjer naju je sprejel dežurni in naju ljubeznivo popeljal na čašico črne kave, da počakava tov. komisarja, ki naju je želel mesto trenutno odsotnega

Visok zavezniški obisk pri našem Odredu v Opatjem selu. Maršal Alexander v spremstvu komandanta Odrda in njegovih oficirjev vrši pregled naših borcev, ki so strumno postrojeni za svojimi tanki. S temi tanki na čelu je naša nepremagljiva IV. Armada osvobodila na svojem legendarnem poletu Trst in vso Primorsko

Vojška in ljudstvo sta bila v zabave, prazni-
kov in svečanosti, vsi deloželjci skupno. Sli-
ka nam prikazuje procesi-
Rešnjim Telesom pod no-
nom, ob katerem ko-
rakajo naši borci kot ki strazha. Za procesijo
vidimo ljudstvo in vojsko korakata v svečani
zbranosti za sveteljšim

Nasi borci za čas, oddiha. Ne predajo se pulhlo-
glavemu lenarstvu, marveč z velikim zanimanjem
prebirajo časopise in revije, dobro se zavedajo, da
pomenita znanje in izobrazba moč v borbi ljudstva
za svobodo in za napredek. Na silki jih vidimo, kako
so si iz spalnice priredili čitalnico in učilnico, v ka-
teri jim poteka prosti čas

Po trdem dnevnem delu, po vezbanju in učenju pride končno tudi za naše borce praznik in trenutek sprčiščenega oddiha. Na silki vidimo naše borce, kako v lepem krogu strumni in pokončni, plešejo priljubljeni narodni ples, Titovo kolo

Telesna prožnost se najbolje razvija v prijateljskem tekmovanju. Na sliki vidimo ekipo nogometašev našega Odreda, samih prekaljenih borcev, ki se zdaj pogostoma udeležujejo v tovariških tekmah z moštvi od tu in od onstran Soče.

HOTEL ŠANGHAI

5

Roman

VIKI BAUM

Poslovenil

FRAN ALBRECHT

Čang Ah-Tai se je rodil v čolnu, preživel mladost na reki, nato pa se pridružil nosačem, ki so prenašali gospodo. Pri svojem delu pa ni dolgo vzdržal. Napotil se je v veliko mesto postal član roparske tolpe in ujel bogatega bančnika. Za odkupnino je zahteval, da ga nastavi v svoji banki ter se tako povzpeli v enega najvplivnejših mož na Kitajskem. Poskrbel je za svojo izobrazbo, spremenil ime ter se poročil s hčerko odličnega gospoda v provinci.

Dobil je sina, kateremu je bilo prerokovano, da bo vodja tisočev. Ko je bil sin dve leti star, je Čang odpotoval v mesto ob morju, v Šanghaj.

Čeprav je bilo v Šanghaju premnogo občeudovanja vrednega, ni Čang trafil časa z občeudovanjem. Bil je zadovoljen, da so bile tu hiše, tako velike med hišami, pa ladje, tako velike med ladjami, kot je bil on sam med možmi. Poiskal je Wu Tsingove trgovske prijatelje, ki so ga uvedli spet pri svojih trgovskih prijateljih. Našel je, da so te banke tukaj v stvarih, kjer je zaslužil on po deset tisoč in se imel za velikega, zaslužile po sto tisoč. Šanghaj so bila odprta vrata skozi katera se je vlivljal opij v deželo. Tuji se niso ozirali na ukaze; postavili so prihajale iz severne prestolnice, so jim bile deveta brigada. Prav tako je šlo podtalno godrnjanje nezadovoljstva skozi kitajsko predmestje v Šanghaju, in Čang je prvič slišal, da so nekatere pokrajine odločene, večji gospostvo mandžuja s seboj. V neki čajnici se je dvignil mlad mož, ki je popil preveč rumenega riževga vina in imel govor. »Kako dolgo bomo še begali po svetu? Z dolgimi čopi kakor zaznamovani sužnji ali bivoli, ki jim je njihov gospodar vžgal posebno znamenje? Tuji zatiralci so nam ukazali to v znamenje podjarmljenja in mi ubogamo kakor ovce. Kita na Kitajčevi glavi je kakor znamenje suženj mandžujev. Kdo vlada Osrednje cesarstvo? Stari tiger? Sklopljenci v palači v Pekingu, mandarin, ki nam pijejo mozeg iz kosti, da se debele in lenuharijo. Kdaj se boš vzbudila, o Kina, in se otresla verig?«

Čang se je ves osupel potipal po svoji dolgi, gladki kiti, na katero je bil zmerom tako ponosen. Človek se v tem mestu nauči novih stvari, je začudeno pomislil. Starejši človek s krivimi učenjaskimi ramami je dejal polglasno in njegov glas je zvenel razumno po velikih besedah, s katerimi se je ustil oni fant: »Konfucij je učil: Dober mož si v službi svojega vladarja zmerom prizadeva, da pokaže v navzočnosti svojega gospodarja skrajno zvestobo in premissljuje v svojem prostem času, kako popraviti napake, ki jih je morda zagrešil njegov gospodar.« Mladi človek je še enkrat skočil na noge. »Konfucij ni poznal naših oblasti.« je zaklical. »On ni učil, naj se pokorimo tatovom in izjemalcem, ki nam razbijajo naše skodele z rižem. Učil je: Upiraj se krivemu povelju! Glas se mu je od razburjenosti prervel in iz koga je nekdo zakikikal kakor kikihri, nespreni, mladi petelin, nekdo je zaklical: »Brez kit se nam bodo smejali kakor cuckom brez repov,« in vse se je sprostilo v krahot.

Drugo jutro si je kupil Čang časnika, kitajskih kakor tudi angleških, in čez tri dni je že nekaj umel o delnicah in branju kurzov. Vedel je tudi, da eleganten človek v mestu ne zavezuje hlače na gležnjih in da se nosijo suknje brez rokavov. Šel je v brivnico, kakršne še svoj živ dan ni videl, plačal s srebrnim namesto z bakrom in še čez nekaj dni dišal kakor kakšna cipica. Imel je veliko veselja v mestu, s prijatelji in gostijami, z jedjo in pijačo, s sing-song-dekleti pa z vožnjami v odprtih kočijah, ki sta jih vlekla po dva ponija. Videl je toliko novotarij v teh dneh, da se ni čudil, ko so mu tuji pripovedovali, da se dobe vozovi, ki se sami vlečejo in da lete ljudje v novodobnih rikšah v nebesa in spet živi pridejo na zemljo.

Ker je imel toliko opraviti z opijem, bi rad vedel, kakšna je reč s tem zemskim dimom, ki je tolikim ljudem dražji od jedi in ljubezenskega objema. Z enim svojih novih prijateljev je obiskal opijsko krčmo, vdihaval vase sladkobni duh, ki je tenak in nežen ležal nad vsemi strehami in cestami te dežele, ko da so se ga nasesale vse hiše, ki pa je bil tukaj tako gost, da bi ga bilo skoraj mogoče prijeti. Legel je na klop in oprl glavo na trdi valj za tihnik ter gledal ličnega mladeniča, ki mu je pralil opij. Dvakrat je potegnil iz pipe, si jo dal spet nabasati, posesal, dal nabasati; dišalo ni ne dobro ne slabo, in čakal je čara, ki bi se zgodila. A nič se ni zgodilo in po peti pipi je bil Čang še prav tako trezen kot prej. Ni postal ne razborit in razburjen kot marsikdo, ne zaspan kot drugi. Opij ga ni napravil ne modrijana ne pijanega, marveč ga je pustil, kakršen je bil zmerom: vesel, silen orjak. Vstal je, sunil mizo z opijsko svetilko v stran, dal fantu nekaj novcev in glasno smejoč se odšel. Doma se je potrkal po svo-

jem ogromnem prsnem košu in si mislil: močnejši sem kot Veliki Dim Preden se je vrnil v mesto ob Zahodnem jezeru, je priključil svojo banko bankam, ki so se združile, da bi vzele trgovino z opijem v svoje roke in si nabavil zaboj z dvanaestimi steklenicami whiskyja, vroče pijače tujecev, ki mu je bila posebno po godu.

Obisk v Šanghaju mu je tako zelo ugajal, da je po smrti svojega družabnika, gospoda Wu Tsinga, preložil svojo banko v Šanghaj in naložil tam veliko denarja v zemljišča. Kakor je že prej videl, je cena opiju res poskočila v oblačne višine in tako je zaslužil zase, pa tudi za svoje kliente. Videl je, kako se je mesto pretezalo in raztezalo kakor mlada žival, ki hoče rasti, in vohal je denar v nezazidanem, golem svetu. Kmalu je prišlo tako, da je Čang zaslužil, češarkoli se je dotaknil. Revolucija ga je našla na pravi strani, ker jo je videl, kako je prihajala. Tuje delnice, ki jih je nakupil, so poskočile. Kmalu je bil udeležen pri vsem, karkoli je bilo v Šanghaju dobiti, in njegov denar je delal na več mestih hkrati. Njegov so bili hoteli v središču tujega mesta pa kočje v predmestjih, kjer so stanovali kuliji. Imel je delnice za bombaž, pa železniške delnice in bil prvi

človek, ki si je oskrbel tak avto kot tuji. Bil je udeležen pri neki družbi, ki je posojala rikše, pa pri prvih kinematografskih palačah in pri kitajskem gledališču v ulici Edvarda VII in pri številnih bordelih, kitajskih, koreanskih, japonskih in mednarodnih. Največ pa je zaslužil B. G., kot so ga v Šanghaju že imenovali, pri državljanskih vojnah, pri podjetjih generalov in vojnih gospodov ter pri borbah pokrajin med seboj. Nekaj teh vojnih gospodov je bilo njegovih prijateljev, pil je z njimi, jim prirejal gostije, pri katerih so jim stregla in jih zabavala dekleta. Prodajal jim je orožje in strelivo, zaslužil pri tem, jim posojal proti visokim obrestim denar, da so plačali kupljeno, za to pa so mu zastavljali davke, ki so jih izjemali iz svojih okrajev. Čang jim je pomagal izumljati davke. Misli je pri tem samo na najpreprostejše stvari, ki se dogajajo v življenju slednjega človeka. Rojstvo, poroka, smrt. Z denarjem, ki ga je zaslužil z davki na krste, je kupil vladi prvo letalo.

Bil je svojim prijateljem dober prijatelj in svojim sovražnikom trd sovrag. Utegnil je po osem in štirideset ur spati in po osem in štirideset ur bedeti, mogel spraviti slednjega možaka pri pijači pod mizo, nato pa iti in izvesti nadvse zamotano kalkulacijo. Govoril je dobro angleški in francoski in dovolj razumel ruski. Pošiljal in prejemal je obilo darov, ogromne, težke srebrne pladnje s proslavljačnimi ganimisi in na katerih so še viseli listki s ceno. Ko ga je neki list napadel, ga je kupil in razbil grešnim urednikom njih sklede z rižem. Odsihmal so ga nazivali listi dobrotnika Kitajske. Imel je denar, imel je silo, imel je moč.

V tem silnem in nasilnem življenju pa je bilo neko votlo in boleče mesto: To je bil Čang Yutsing, sin. Edinec — kajti ne s svojo ženo ne z vsemi svojimi priležnicami ni mogel zaploditi ta orjak še drugega otroka. Med tem, ko je opravljal Čang v Šanghaju svoje posle, potoval po deželi zdaj v Kanton, kjer so vladali revolucionarji, zdaj v Peking, kjer je vladal vojni gospod za vojnimi gospodom in kjer so ustoličili od časa do časa celo kakšnega cesarja; med tem, ko je njegovo življenje oklepa o čedalje večji krog, je ostala hiša ob Zahodnem jezeru skoraj nedotaknjena in nespremenjena. Za črni, dvokrilni mi vrati so se raztezala dvorišča in dvorci, živela družina, delali posli in sužnje, gorelo kadilo pred dedno ploščo, odvetala Lilien, Yutsing pa, ki je prišel na svet z zobom v ustih, ni postal mož, ki si ga je želel njegov oče. Ni bil rojen na reki, marveč v svileni postelji, in čim starejši je bil, tem podobnejši je postajal svojemu mandarinskemu dedu. Težko je dobil zobe in kot otrok je pretrpel veliko bolezn.

(Se nadaljuje.)

KULTURA

Simboli v delih

I. Cankarja Ob sedemdesetletnici pisateljevega rojstva

Kurent, norčavi bog starodavne ljudske pripovedke, je postal pri Cankarju simbol umetnika, ki trga krinke z obrazov naših ljudi in odkriva tragično podobo našega narodnega značaja, kolebajočega v breznu nasprotij od brezumnega veseljašstva do skrajnega malodušja pa od otopele predanosti in usodo do zanesenjaškega upanja in vere. Komajda iz katere pisateljeve knjige diha toliko žalosti in obupa, a prav tako nikjer ne zasledimo večjega upanja in silnejše ljubezni do domovine, ljubezni, ki je narekovala Kurentu besede popolne vdanosti in zvestobe: »Zemlja, zemljica, mati! Če nimaš kruha, daj mi kamen; še ob kamnu bom prepeval!«

Prav tako kakor simbole o domovini je Cankar rad iskal prispodob za svet umetnosti in lepote. Najizrazitejši in najlepši simbol za to je ustvaril v »Lepi Vidi«. Lepa Vida je simbol hrepenenja, hrepenenja za lepoto, za srečo, za ljubeznijo, za vsem, kar je nedosegljivo in daljno, a vendar sveti v naše življenje kakor luč v temo. »Vse to hrepenenje, ki gloje v srcu, je hrepenenje po večnosti, pravi pisatelj na usta enega izmed »junakov« v tej dramatski pesnitvi. »Drugače ne more biti, pravi zopet drugje, »ne sme biti: nekje je drugo življenje, kjerkoli: plemenitejše, večje, spoznanja polno življenje, nič podobno temu trudnemu, slepemu, zehajočemu umiranju, ki je zdaj naš delež. Jaz verujem v to drugo življenje — odkod drugače hrepenenje po njem, po smrti, po osvobojenju iz te žalostne ječe!« Kraj, po katerem hrepeni Ivan Cankar, je dežela Lepe Vide, to je dežela čistega človečanstva, ki se mu slednjič odkrije tudi kot najgloblji, zadnji smisel umetnosti. Zato je tudi zanjo iskal svojih simbolov. Umetnost mu ni le roža čudotvorna, ampak tudi bela krizantema, cvet narodove kulture. Knjiga o beli krizantemi je zgodba in razprava o slovenski umetnosti, Ivan Cankar vidi, kako umetnost v malomeščanskem okolju njegovega časa ne uživa priznanja, kakor zasluži. Kljub temu trdno veruje v lepšo bodočnost. Takole je zapisal: »Trdna je moja vera, da napoči zarja tistega dne, ko naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega. Že slutim zarjo tistega dne, sluti jo vse moje najgloblje in najčistejše hrepenenje. Ne, ne hrepenenje samo! Moje delo je slutnja zarje, vsaka moja beseda in vse moje življenje. Že slišim dleto, ki kleše granitni temelj novi zgradbi. ... Zaradi te vere v zmago umetnosti pa se loteva vprašanja tudi tako, da pokaže njene negativne simbole. Tako je v »Kranjcih kobil« in drugih poemičnih spisih kar naravnost obračunal s tistimi, kateri so umetnost, ki naj odkriva dobro in zlo v človeku in ga tako osvobaja kaosa njegove narave, ponižali na stopnjo cikusa in varieteteja, ki naj služita le zabavi malomeščana in filistra, ali pa so ji predpisovali, naj služi tej ali oni koristi vsakdanjega življenja. Prav ta boj za duhovno, estetske in etične vrednote, skratka boj za pravo umetnost, je za Ivana Cankarja nad vse značilen. Nazorno je upodobil ta boj v simbolih Jacinte in Kranjcih kobil; prva podoba predstavlja neodvisno, čisto umetnost, ki raste iz človekovega hrepenenja, trpljenja in ljubezni; druga pa je prispodoba

malomeščanskega okusa, ki je prevladoval v našem slovstvu ob nastopu Ivana Cankarja, pa žal tudi še pozneje.

Seveda ni bila umetnost Ivanu Cankarju nikoli sama sebi namen. Ivan Cankar se tudi kot pisatelj bori predvsem za nove življenjske ideale, za boljše in čistejšega človeka ter za pravičnejše moralne in socialne odnose med ljudmi. To smo videli že iz mnogih do sedaj omenjenih simbolov. Močno pa se vidi to zlasti v tako imenovanih socialnih simbolih.

Med njimi je ena najznačilnejših podob klanec siromakov. Tako je naslov enemu poglavju v povesti »Na klanec«, ki je po besedah Izidorja Cankarja »opis propale družine, propale ulice, propalega naroda« in kot tak »mogočna simbolična slika«. Lojze je »gledal in klanec se je čudovito širil pred njegovimi očmi — od vzhoda do zahoda se je razprostiral, od juga do severa, holmi so se razmeknili. Klanec siromakov je bila vsa prostrana pokrajina pred njim, po vsej prostrani pokrajini so hodili ponižno sključen, vdani siromaki, ki jim je bilo sovraštvo v srcu in ki so bili v srcu siromaki, če so se veselo smejali in če so imeli rdeče obraze in pošteno obleko. Neizmeren klanec siromakov je bil pred njim in narod hlapcev je stanoval na klanec.« — »Vse slovensko življenje je en sam klanec siromakov, ki mu ni konca ne v času ne v prostoru. Vse se izpreminja, le klanec siromakov se ne izpreminja: eni umirajo, drugi prihajajo in povest se vrši dalje brez kraja.« Povest »Na klanec« je tako eden najtemnejših Cankarjevih simbolov.

Simbol narodne in socialne stiske je nadalje »Hlapec Jernej«. To je podoba slovenske zgodovine, a hkrati posebej splošnega socialnega boja za pravico. V tem prenesenem pomenu je treba razumeti povest o tem zvestem Sitarjevem hlapcu, ki je zaman trkal na toliko vrat, hoteč si priboriti pravico, dokler si je ni poiskal sam. Zažgal je hišo svojega gospodarja in ta požar je zopet samo — simbol, namreč prispodoba socialnega prevrata. Pisatelj je — po lastni izjavi — »namenoma stisnil ta ogenj na kratki dve strani, da bi naši zljavi ljudje ne pasli pogledov na spektaklju, ampak enkrat čutili idejo, se upognili pred simbolom kakor pod kvadrano« (Cankarjev zbornik, str. 24).

Ponekod Ivan Cankar že z naslovom opozarja bralca, da mora njegove zgodbe opise in ljudi pojmovati v prenesenem, simboličnem pomenu. Najjasneje se to vidi iz njegove zadnje knjige, ki ima naslov »Podoba iz sanj«. Nekaj simbolov iz te knjige, zlasti iz Uvoda, smo že omenili. V nji prevladujejo podobe zla, ki ga je povzročila prejšnja svetovna vojna, vendar pa se takim simbolom, kakor je na primer »Gospod stotnik« — to je podoba uničujoče smrti — postavljajo nasproti podobe silne vere in velikega upanja v vstajenje, tako v »Kostanju posebne sorte«, »Nedelje« in drugod. Posebej naj omenimo še simbol Petra Klepeca, ki je pri Cankarju dobil narobe-podobo, kakor jo ima ta simbol v naši narodni pripovedki. Tam je Peter Klepec simbol moči; pri Cankarju pa je postal simbol šibkosti in pasivnosti. Peter Klepec, ki je nekoč izruval staro tepko in z njo pre-

(Nadaljevanje na 7. strani)

mlatil tovariše, pozneje ni vedel kam s svojo močjo; živel je nadalje miren, tih in vdan, kakor je bil pač vajen; zvesto je ubogal gospodarja, gonil njegovo govedo na pašo ter služil tovarišem. Peter Klepec je tako podoba našega značaja, naše pasivnosti. Zato se ne smemo čuditi, če pravi pisatelj na koncu: »Zdi se mi, da sem ga zadnjič srečal in sam ne vem, kako se mi je storilo: Razjokal sem se od žalosti in sramu.« Te besede so nam dokaz, da tak Peter Klepec ni bil Cankarjev ideal; slikal nam je podobo narobe junaka edinole zato, da bi zdrnil v nas spečo silo samozavesti, poguma in junaštva. Bil je tako idejni predhodnik narodno-osvobodilne borbe, ki je iznova odkrila podobo prvotnega Petra Klepeca v našem ljudstvu.

Značilen Cankarjev simbol je tudi Kralj Matjaž, značilen zato, ker je Ivan Cankar v njem našo ljudsko pripovedko in naš narodni simbol dvignil v simbol človečnosti. Carstvo kralja Matjaža — to je zanj pobratinstvo narodov zem-

lje, vse ljubezni raj, kakor je rekel Pregelj. »Zbrali so se bili od vseh strani in krajev tega sveta; kolikor je narodov zemlja rodila, vsi so bili tam, so čakali v taboru kralja Matjaža ure oznanjenja. Nisem videl samo belih obrazov, temveč tudi rumene, bronastorjave in čisto črne.« In vojščak kralja Matjaža — to je bil človek, bičan in opan, ponižan in osramočen od krivice.

Podobnih simbolov bi seveda lahko našli nič koliko, saj je Ivan Cankar slej ko prej segal po prispodobah, pa najsi je prikazoval življenje psihološke ali sociološke narave, to se pravi dejstva notranje ali zunanje resničnosti. Luč neke nadzemske, poveljane lepote obseva pri njem celo postav, ki so sicer docela realne in zajete iz resničnega življenja: mater, ki jo je tolikokrat opisoval (»Na klanec«), zapuščene otroke (Hiša Marije Pomočnice), delavce in druge predstavnike »ponižanih in razžaljenih« (Za križem, Grešnik Lenart, Martin Kačur itd.), katere je kot resničen vernik enakosti in bratstva ter kot glasnik človečanske pravičnosti najrajši izbral za svoje junake oziroma modele.

Mladinci, čitajte knjige!

Kakor je bilo že objavljeno, je Glavni odbor ZAMJK organiziral nabavo slovenskih knjig: 1. poslovnih poučnih, pesmaric itd. Vse te razne knjige boste lahko kupili, če jih naročite preko vaših okrajnih odborov ZAMJK, za

mesto Trst, Mestni Odbor Mladine ulica Macchiavelli str. 13, Gorica Mestni Odbor »Ljudski dom«. Za mladino, ki je organizirana v ZAMJK je cena znižana za 30%. Knjige so naslednje:

Nikolaj Ostrovski: KAKO SE JE KALIL JEKLO, ena od najbolj priljubljenih knjig sovjetske mladine	175 broš.	120
	225 vez.	150
Kononov: ZGODBE O LENINU, v tej knjigi nam pisatelj zanimivo prikazuje dogodke iz Leninevega življenja. Knjiga je opremljena s slikami.	75 broš.	50
	125 vez.	85
Ribičič: UDARNIKI knjiga za pionirje	45	30
Jakovljevič: ZGODBE IZ MOJEGA ŽIVLJENJA, v tej knjigi se seznanimo z življenjem in delom Jakovljeva, najslavnejšega konstruktorja avio nov	125 vez.	85
	75 broš.	60
Ilijin: PRIRODA IN LJUDJE, izredno zanimiva knjiga ki nam tolmači, kako ljudje v Sovjetski zvezi obvladujejo prirodne sile in izpreminjajo naravo	225 vez.	150
Lenin: VELIKA POBUDA	140 vez.	95
Anton Ingoč: MLADI AKTIVISTI, mladinska igra v treh dejanjih, ki nam prikazuje borbo naše mladine v času okupacije	50	35
Boris Gorbatov: MLADOST OČE TOV, igra v petih slikah iz časa državljanske vojne v Rusiji	40	25
Peter Pevec: KORAKI V SVOBODO, zbirka pesmi iz časa osvobodilne borbe	60 broš.	45
	90 vez.	60
Kajuh: PESMI	10	10
KOMSOMOL V DOMOVINSKI VOJNI	20	15
I. V. Sergev: ZNANOST IN PRAZNOVERJE	25	17
TIMUR IN NJEGOVA ŽENA, je izredno lepa in preprosta knjiga o življenju sovjetske mladine, v kateri so zelo zanimivo opisane dogodivščine pionirskega komandanta Timurja in njegovih tovarišev.		
O DELU KOMSOMOLA NA VASI je knjižica, ki bi jo moral proučiti vsak mladinski aktivist.	15	10
B. A. Keller: KAKO JE NASTALO ŽIVLJENJE NA ZEMLJI	30	20
IV. Sergejev: NENAVADNI NEBESNI POJAVI	25	17
NOVA POT FIZIKULTE	20	15
Lonov: VDOR, eno najlepših dramskih del iz velike domovinske vojne sovjetskega ljudstva	75	50
A. Pogorelski: ČRNA KOKOŠKA — ruska pravljica o dečku Aljoši	25	17
Janez Vidic — Albert Širok: PIONIRSKA SLIKANICA — vsebuje vrsto pesmi in slike v barvah	80	50
Z. H. KONGRESA MLADINE JUGOSLAVIJE, o Kongresu, ki ga je imela jugoslovanska mladina v času narodne osvobodilne vojne v Drvaru	40	28
Makso Pirnik: V NOVE ZARJE, pesmi z notami za otroške mladinske zборе	50	35
Naslednjih knjig začasno nimamo, pač pa jih lahko naročite, ker jih kmalu dobimo:		
PESMI NASHI BORCEV, zbirka pesmi iz časa narodno osvobodilne borbe, v dveh zvezkih, cena vsakemu zvezku	40	25
Oton Župančič: ZIMZELEN POD SNEGOM, najnovejša zbirka pesmi našega največjega pesnika	110	75
MLADI ODER zbirka igrice z ilustracijami	40	25
MLADA PESEM, mladinske pesmi iz naše osvobodilne borbe za pevske zборе	50	35
Pahor Karel: PESEM SLOVANSKE MLADINE, note in besedilo borbene mladinske pesmi	20	15

GOSPODARSTVO

KAJ JE BISTVO ZADRUG

III.

Kaj pa je bistvo zadruga? Kaj je pomen in namen zadruga?

Z ozirom na močan zadrugaški pokret je potrebno, da smo si v tem vprašanju na jasnem.

Pojem »zadruga« izražajo Italijani z besedo »cooperativa«, zadrugaštvo pa »cooperazione«.

Smiselno je naš izraz »zadruga« najgloblji in najbogatejši, ker označuje skrb za sočloveka, enakopravnost in enakopravnost v čemur se očituje resnična demokracija. Naše zadruga so že starega izvora in segajo v sivo preteklost (nad 1000 let nazaj). Za takratno dobo so predstavljale višek organiziranega sožitja in enakopravnost v gospodarskem, socialnem, političnem in kulturnem pogledu. Dovolj, če podčrtamo samo to resnico:

V tej socialni organizaciji — krvni zadrugi — ni bilo gospodarstva, niti hlapcev. Ali: delo, jelo in pila, stanovanje in obleka, ugodja in težave, pomanjkanje in obilica — vse je bilo za vse enako!

To je bila posrečena socialna oblika, ki je modro izključila in onemogočila vsako zlorabo človeškega dostojanstva in medsebojno vezala in utrijala krvno zvezo — pleme.

Zadruga naših pračtetov je torej imela točno odredene naloge, mnogobrojne in važne. Samo od nje je zavisel njih biološki (življenjski) obstanek in razvoj; zadruga so vsebovale že po svoji narodi tiste vrline, ki jih splošno označujemo z besedo **morala**. Njihovi običaji — poznejše postavbe — so bili zgovorna priča njihove visoke razvite morale.

Če na podlagi navedenega opredelimo pojem današnje ali moderne zadruga, homo rekli:

Gospodarska zadruga je skupnost nedoločene števila članov zadrugarjev s spremenljivim številom poslovnih deležev, ki se je (namreč zadruga) vsak član udeležuje neposredno in ki ima namen pospeševati gospodarstvo članov s skupnim vršenjem poslov po načelu vzajemnosti.

ali:

zadruga je prostovoljno javno združenje v obliki skupnega gospodarstva, ki ima namen ščititi interese dela.

ali:

zadruga je pomoč (poedince skupnosti) za samopomoč (da mu skupnost pomaga).

ali:

zadruga pomeni pravično ceno.

V tej navidezno skromni opredelitvi je označen ves pomen zadruga. Pravična cena v nagradi za storjeno delo in pri nabavi dobrin (blaga) — in osnovni socialni problem bi bil rešen, odstranjena bi bila beda in gorje, bolezen in smrt, prepri med socialnimi skupinami in narodi.

Bistvene poteze zadruga so:

1. Medsebojno sodelovanje ali vzajemna pomoč.
2. Nedoločeno število članov in spremenljivo število deležev.
3. Neposredna udeležba članov pri delu zadruga.

S tem se zadruga loči od kapitalistične akcijske (delniške) družbe, ki daje prednost kapitalu (delničar ali akcijar) in kjer je delničar posredno udeležen.

Poznamo vsakovrstne zadruga, ki jih ločimo v troje skupin:

- a) produktivne
- b) konsumne
- c) kreditne.

Produktivne (proizvajalne) so kmetijskega in obrtnega značaja. Kmetijske: živinorejske, sadjarke, vinarske itd. Obrtniške: čevljarke, usnjarke itd.

Konsumne: nabavno-prodajne. Poleg teh imamo še kreditne, kmetijsko-strojne, obnovitvene in druge zadruga.

V gospodarskem procesu se da vse pretvoriti v zadruga.

Tako more zadrugaštvo poseči preko gospodarskega območja v socialno, politično in kulturno življenje. Obsejni pojem »zadrugaštvo« se oslanja predvsem na gospodarske zadruga ki predstavljajo našo prvobitno življenjsko nujnost in se nato postopno širi čez vse naše javno udeleževanje.

IV.

V boljše razumevanje naj na tem mestu podčrtamo, da zadruga niso morda domislek, volja ali celo kaprica poedince, ampak predstavljajo socialno nujnost.

Kadarkoli je šlo za obrambo, so se vsi ogroženi skupno branili, oziroma so kako akcijo, n. pr. lov na večje živali, iskanje brane in življenjskega prostora itd. vršili skupno. Vsi ti skupni naporji predstavljajo stvarnost, ker se vrše zaradi neke nujnosti, ki jo terja življenje samo. Pozneje — pred par tisoč leti in manj — je bilo tako skupno delo obvezno.

To je bila doba socialne enotnosti (nediferenciranja) ker so bili vsi člani skupnosti pri nekilih delih življenjsko enako zainteresirani.

Če se izražamo zadruga, homo rekli: To je bila doba pridobit-

nega integralnega zadrugaštva (n. pr. prej omenjene staroslovanske krvne zadruga).

Kasneje se je moralo zadrugaštvo prilagoditi pogojem svoje skupine. Najpoglavnejše spremembe so bile v pogojih, ki so jih izzvale vedno nove diferencirane skupine. Razlika poklica in interesa je povzročala vsestransko razliko. V novih skupinah je zadrugaštvo dobilo izrazitega pobornika v gospodarsko oslabilih plasteh. V tej novi periodi — zlasti v modernem kapitalizmu — je našlo nov, širok, dotlej nepoznan teren. Šibki so bili po samem družabnem redu primorani k združenju.

Tako je to družbeno diferenciranje ustvarilo nove oblike zadrugaštva, a vedno z enim in istim namenom: popraviti ekonomski položaj šibkih. Ker pa je vsaka skupina imela svojo posebno gospodarsko smer, se je, naravno tudi združena okrepitev šibkih vršila za vsako socialno skupino posebej: za delavstvo zase, za kmetstvo zase, za obrtništvo zase itd. Pri tem se ni nobena zadruga oblika ozirala na interese ostalih zadrugaških skupin, nikdo ni deloval za dobro članov ostalih skupin. **Dogajalo se je, dogaja se in v kapitalističnem gospodarstvenem redu se bo še dalje dogajalo, da okrepitev šibkih ene socialne skupine pomeni gospodarsko poslabšanje druge.**

Kmetijski nasveti

Vprašanje: Kako se iz vina odpravi duh po plesnobi? (A. M. Okraj Milje).

Odgovor: Vino, ki ima močan duh po plesnobi, se da težko popraviti. Pripomoček kolikor koristi, je sledeč: Vino se pretoči v drugi sod le do polovice, vanj se vlije 1 liter dobrega finega olja in se zmeša dobro z vinom na ta način, da se sod valja sem ter tja. V sod se vlije še ostalo vino in se mu zopet primeša 1 liter olja ter se dobro zvalja ter potem sod postavi na svoje mesto. Na 1 hl. vina se vzame 15 litra olja. Olje potegne smrdljivi duh nase in se zbere na vrhu vina. Olje se spravi iz vina z nategom (črevom). Drugi pripomoček je gorčična moka (farina di senape) 15–50 gr. na hl vina. Manj dišeče vino se popravi s pretakanjem v zdrav sod in z uporabo žolice (gelatina). Nikdar ne smemo mešati zdrava vina s plesnivimi, ker bi se gotovo še ta pokvarila.

Vprašanje: Ker je sedaj plemenjenje svinj pri nas končano, nameravam merjasca pitati in potem zaklati. Ali naj dam prej merjasca rezati, oziroma, kaj naj storim da bo meso okusnejše?

Odgovor: Starega merjasca rezati je opasno delo, katero se ne more prepustiti navadnim rezalcem; izvršiti ga more le strokovnjak. Ker je nevarnost velika napram koristi, katere se z rezanjem doseže, vam priporočam, da jo opustite ter merjasca pitate kakor druge prašiče, ker posebnega načina za pitanje merjascev ni.

Vprašanje: Tudi pri nas trdijo kmetovalci, da je dobro pustiti semenski ječmen za pomladno setev na mrazu, da pozebe, češ da potem bolje ozeleni. Ali je kaj resnice na tem?

Odgovor: Res je tako, kajti izkušnje so pokazale, da rastle iz pozeblega semena hitreje ozeleni in se hitreje razvijajo. Posebno

velja to tudi o Janu, ki izdatno poprej dozori, če se seme pusti, da dobro pozebe.

Vprašanje: Moja goveja živina večkrat boleha na zajedanju med parklji. Med parklji začne gniti in se včasih gnoj zaje globoko v podplate. Žival prične šepati in stresati z nogo; sicer je in pije kakor po navadi, a je klavarna. Gnoj, ki se izteka, je smrdljiv. Zakaj se ta bolezen pojavi in na kak način se zdravi?

Odgovor: Bolezen se zelo rada pojavlja pri živini, ki stoji na golenem cementu, in sicer najraje na prvih nogah. Pojav se ne sme podcenjevati, ker se včasih zgodi, da zaradi tega izpadejo parklji. Bolezen ozdravimo na ta način, da z ostrim rezilom govedu izrežemo parklji do živega, kjer je vneto in potem zarezo s terpeninom zalijemo. Priporočljivo je potem zalivati vsaj še tri dni po enkrat na dan tako da se kaš gnitja popolnoma uniči. Potrebno je tudi, da tla pod nogami obolele živine razkužimo z močno raztopino kreoline; učinkovito je tudi, če posušite ta z živim apnom v prahu.

Vprašanje: Kako naj zdravim jablano ki ima na deblu raka?

Odgovor: Rak je zelo težko ozdravljiva drevesna bolezen. Guher, jako slaven sadjar priporoča tale postopek: Rana se skrbno očisti in sicer se izrežejo vsi bolni deli. Po dolgem se naredi čez rano z ostrim nožem zareze ki spodaj in zgoraj segajo kakih 20 cm čez rano. Teh zareze se naredi 2 do 5, kar zavisí od širine rane. Zareze naj bodo enako oddaljene druga od druge. Izrezane rane mladega drevja je treba namazati z zmesjo iz ilovice, kraviaka in presejanega lesnega pepela rane na starem drevju pa z vročim katanom. Če pa drevo že preveč boleha na tej bolezní, ni druge pomoči, kot da se ga poseka in popolnoma sežge; na ta način se prepreči okuženje še zdravega drevja.

Dr. Fr. Jurišević

ŽENSKI KOTIČEK

Praktični nasveti

Kako pripravimo zelenjavo?

Če imamo zelenjavo na domačem vrtu, tedaj jo nabereimo šele preden jo damo kuhati. Prezgoda nabrana zelenjava, ali morda celo dan ali dva prej, izgubi zelo veliko na svoji hranilni vrednosti, pa tudi okusna ni več tako. Tudi ni prav, da zelenjavo pred uporabo namakamo, kajti tudi v tem primeru izgubi svojo vrednost. Zelenjavo dobro očistimo in operemo ter jo damo v cedilnik. Po kratkem času ko se je mokra osušila, jo damo kuhati. Če so zunanji listi pretrdi, da bi jih pripravili kot prikuho, tedaj jih uporabimo za zelenjavno juho. Trdi zeleni zunanji listi vsebujejo več hranilnih snovi kakor središnji.

Zelenjavo ne smemo dolgo kuhati, ker se pri tem uničijo vitamini. Zato moramo kuhati zelenjavo v prav malo vode, nikoli pa ne sme zelenjava v vodi plavati! Vodo najprej dobro segrejemo potem pa položimo vanjo zelenjavo, malo posolimo in dobro pokrijemo, da nam ne uhaja para. Čez dobrih 15 minut je zelenjava kuhana. Špinačo očistimo, operemo in moko položimo v lonec, ne da bi dodali vode. V nekaj minutah je špinača kuhana, če smo jo nekajkrat dobro obrnili.

Po navadi otroci nimajo radi špinače, čeprav jim je tako zelo potrebna. Poizkusite jo pripraviti takole: V ponvi raztopimo (ne razbelimo) kosček surovega masla, ali kake druge maščobe dodamo žličko bele moke, naglo premešamo zalijemo z mlekom, nakar dodamo dobro sesekljano špinačo in še malo pokuhamo. Pri takem postopku je treba paziti da se moka ne zarumeni. Tako špinačo dajemo lahko prav majhnim otrokom, ker ima zelo dober mlečen oziroma maslen okus, ugaja pa tudi odraslim bolj kakor če jo pripravimo na zarumenelem prežganju.

Sveži grah, ki ga bomo kmalu imeli na domačih vrtovih, tudi lahko pripravimo tako, da ga bodo radi jedli naši otroci. Kuhamo ga v malo vode, ki smo jo prav malo osolili in ji dodali žličko sladkorja. Ko je grah kuhan, dodamo še žličko surovega, neraztopljenega masla.

Korenje v naši prehrani

Rumeno korenje je zelo hranilno in tudi okusno. Poleg drugih hranilnih vrednosti vsebuje vitamin A, ki gradi našo odpornost proti nalezljivim boleznim. V korenju je tudi precej sladkorja, ki je posebno otrokom tako zelo potreben. Nekateri otroci imajo zelo radi surovo korenje. Matere bi morale navaditi svoje otroke, da bi vsak dan pojedli nekaj surovih, čisto svežih korenčkov.

Korenje kuhamo kakor drugo zelenjavo v malo osoljeni vodi in dobro pokriti posodi da ne uhaja para. Ko je korenje kuhano, mu dodamo kosček masla in postrežemo. Otroci imajo radi korenje pripravljeno takole: V kozico damo maslo, malo drobno sesekljane čebule, žličko sladkorja in ko se vse to malo zarumeni, dodamo na drobne neenake koščke zrezano korenje pomešamo in nekaj časa dušimo. Čez nekaj časa zalijemo z malo vode in kuhamo do mehkega. Otroci se oblikujejo po takem korenčku!

Še izdatneje pa pripravimo kosilce za otroke če dodamo korenčku grah in nekaj kosčkov krompirja. Če je potrebno, dolijemo nazadnje še malo vode, da imamo zraven tudi malo juhe. Med jedjo otroku večkrat ponudimo požirek mleka. Nekoli ne pije otrok tako rad kakor med jedjo, ali pa takoj po jedi. Vode otroku ne dajemo ne med jedjo ne po jedi, ker mrzla voda moti prebavo. Otrok potrebuje dosti teko-

čine in če jo dobi, naglo pridobiva na teži.

Pa tudi za odrasle je korenje zdravo. Dodajamo ga k vsaki zelenjavni juhi, kuhamo ga v ješprenju fižolu in goveji juhi in povsod se ga razveselimo zaradi lepe barve. Posebno dober je korenček kuhan v fižolu. Uživamo ga lahko nezabeljenega, ker je mehak in okusen in prepojen s fi-

žolovo vodo. Tudi krompir kuhan v fižolovi vodi je posebno okusen.

Korenje, ki smo ga določili, da ga shranimo čez zimo, populimo najkasneje sredi oktobra. Hranimo samo lepo zdravo korenje. Korenja ne čistimo, a skrbeti moramo, da je suho, da se ga ne drži mokra prst. Korenje hranimo v zabojčkih, napolnjenih s peskom. Če pa peska nimamo, ga nadomestimo s prstjo, ki jo pa moramo prej presuti skozi drobno sito.

Naša beseda mora biti lepa

V poročilu o žrtvah fašizma v Volčah na Tolminkem berem v časniku med drugim tudi to le: Leta 1943, so Italijani aretirali in odvedli v internacijo Rutar Viljema, Gabrček Franca, Kragelj Antona, Fortunat Rudija, Pitamir Mirka itd. Kaj ni s'ovnično prav pri tem naštevanju? Sklanjatev ni pravilna.

Ali je pravilno, če pravimo: Beremo pesmi **Oton Župančiča** — občudujemo poezije **Franceta Prešerna** — obiščemo rojstno vas **Franc Prešerna**? Ni pravilno! Ali moremo reči: deklamiramo »Povodnega moža« — pojemo »Nezakonska mati«? Le poslušajte, kako govori ljudstvo: Srečal sem **strica Toneta**, videl sem **očeta Kocjana**, govoril sem s **teto Ivano**. Obe besedi se sklanjata, stric in Tone, oče in Kocjan, teta in Ivana.

Po tem vzgledu pravimo: Beremo pesmi

Otona Župančiča, občudujemo poezije **Franceta Prešerna**, obiščemo rojstno vas **Franceta Prešerna**. Ali govori kdo: deklamiramo »Povodnega moža«? Deklamiramo »Povodnega moža«, pojemo »Nezakonsko mater«.

To pravilo velja tudi za ime in priimek nekoga. Zato smemo govoriti in pisati le: Italijani so aretirali in odvedli **Rutarja Viljema**, **Ano Rutar** ali **Rutarjevo**, **Gabrčka Franca**, **Kraglja Antona**, **Fortunala Rudija**, **Pitamira Mirka** itd. Sklanjati moramo torej oboje, ime in priimek, vse drugo je napačno.

Pri imenih žensk vidimo, da se naši pisatelji dosledno držijo pravila, naj se sklanjajo tudi njihovi priimki. Lahko bi navedel Finžgarja, ki ima vrsto kmetie v svojih spisih. Široko je znana junakinja Lev-

stikovega »Gadjega gnezda« **mati Kastelka**. Priimek je Kastelic, toda pisatelj opisuje vdovo le kot Kastelko. Golar je napisal burko »**Vdovo Rošlinko**« in ne Rošlin.

Prešeren je zložil glasoviti venec, ki je sestavljen iz 14. sonetov-pesmi in iz zaključka kjer so povezane v novo pesem vse začetne vrstice prejšnjih 14. sonetov. Zadnja, petnajsta pesem ima v začetnih črkah ime dekleta ki ji je pesnik posvetil svoje nesmrtno verze. Od zgoraj dol se berejo začetne črke: **Primicovi Juliji**. Sicer je sklanjatev gorenjska, slovnično nepravilna — pravilno bi bilo le **Primčevi Juliji** — toda Prešeren se je držal ljudske govornice, ki priimek ženskih sklanja vsa; na dva načina, samostalniško in pričevniško.

Drugo česar bi se danes rad dotaknil, je pa zadeva kaj je **moje, tvoje, njegovo** in kaj je **svoje**.

Tovariš iz Gorice bi rad vedel, kdaj je kaj **moje, tvoje**, kdaj **njegovo** in kdaj je prav za prav **svoje**.

Imaš prav, tovariš. Besedico **svoj**, ki je svojilni zaimek (pronomen) kakor **moj** (prva oseba), **tvoj** (druga oseba), **njegov** (tretja oseba ednine) pogosto napačno rabimo. Prav gotovo zaradi podobnosti z italijansko besedico **suo**.

Zaimki **moj, tvoj, njegov** naznačajo osebo lastnino. Nekaj primerov:

Gospodar pravi: to je **moje** polje, to je **moj** gozd, s **svojim** delom se preživlja moja družina. Čeprav moramo trdo delati, ljubimo **svojo** zemljo, ki nas hrani.

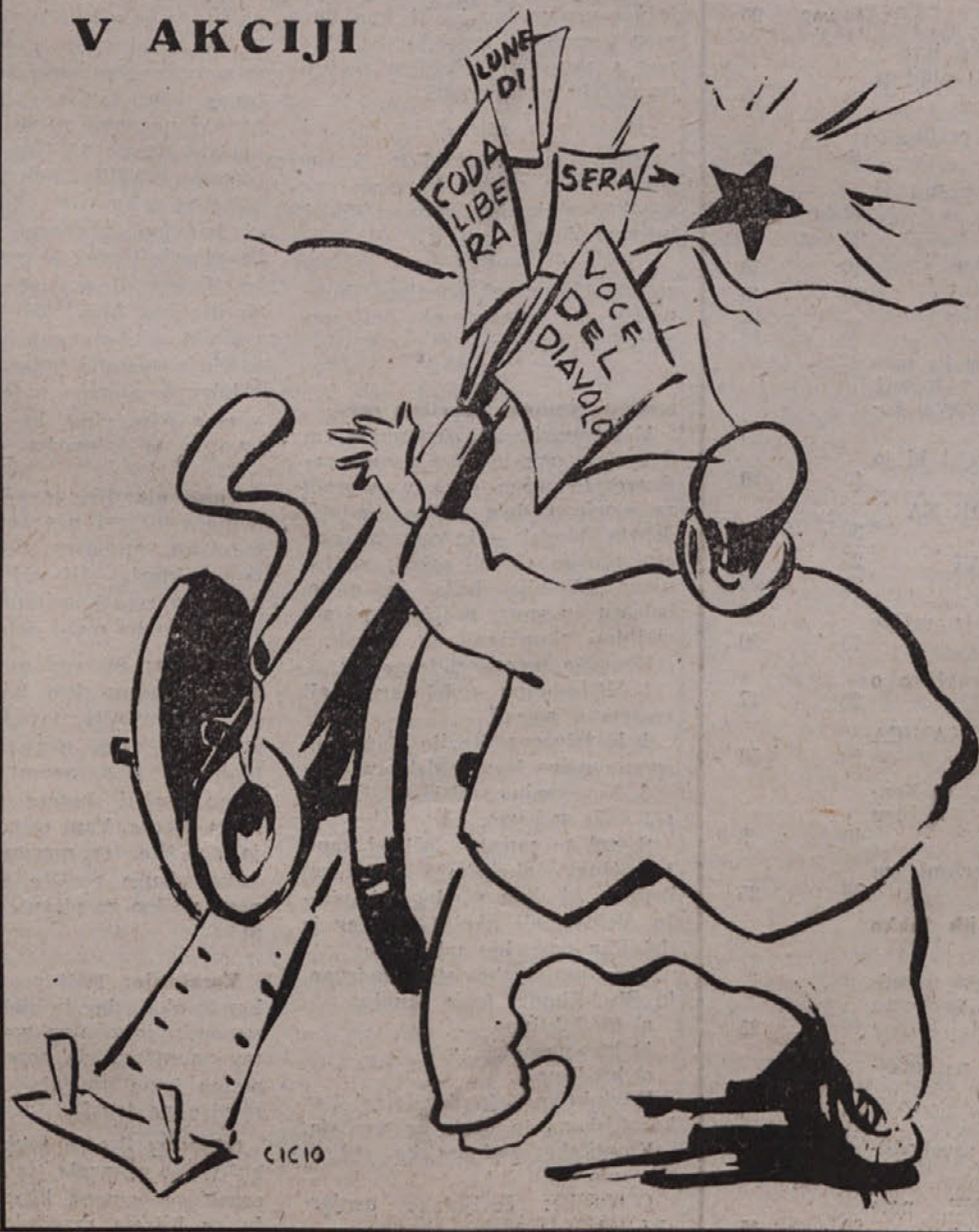
Čigavo je polje? Polje je **moje**. Čigav je gozd, Gozd je **moj**. Tako pravi gospodar sam.

Če mi govorimo o posestniku, povemo: Gospodar ima **svoje** polje, **svoj** gozd. Trdimo pa: polje je **njegovo**, gozd je **njegov**. Tudi družina je **njegova**. Vendar govori sam: Moja družina se preživlja s **svojim** delom, ljubimo **svojo** zemljo. Prej je govoril o niivi, o gozdu, zdaj govori o **sobit**. Za Zaimke **svoj** se rabi kadar se nanaša na osebo istega stavka. Družina se preživlja z lastnim delom, s **svojim** delom, družina ljubi **svojo** zemljo.

Jože Pahor

Prosvetna zveza za Primorje in Trst namerava otvoriti v Trstu večerni pevovski tečaj in sicer za prijavljene iz Trsta in bližnje okolice, ako bo zadostno število prijavljenih. V ta namen poziva Slovenska prosvetna zveza, da se vsi taki, ki imajo voljo in sposobnosti javijo do 23. t. m. pri SPZ v Trstu, ulica Carducci 6/III, s. 3.

REAKCIONARNI KANONIR V AKCIJI

KRIZANKA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
A									
B									
C									
Č									
D									
E									
F									
G									
H									

Vodoravno: A) drevo; mamilo; B) moško ime; paradiz; turški gospodar; C) egiptovski bog; namera; premica; Č) mesto ob Adriji; stvar; žensko ime; D) spevoigra; E) čutilo; lik; žensko ime; F) kazalni zaimek; kraj na Notranjskem; Člen; G) pesnitev; posoda; doba; H) del stopala; pokrajina v Aziji.

Navpično: 1. glasililo; moško ime; 2. žensko ime; del kroga; žensko ime; 3. predlog; trud; ploskovna mera; 4. nadev; pogovor; dejanje; 5. celina; 6. del voza; voha; žensko ime; 7. veznik; nenasi; števniki; 8. far; 9. del valovnice; časovna enota; kraj v gozdu; moško ime.

BESEDNICA

Iz črk **a a a a b e i j h k l o o p r r t u** sestavi besede, ki pomenijo: 1. staro zemljiško mero, 2. sorodnika, 3. tekočo maščobo, 4. ločilo, 5. jed.

Le-tem besedam dodaj spredaj po eno črko, tako da dobiš nove besede, katerih začetnice tvorijo ime mesta v Istri.

Rešitev mreže:

Hujše ni bolesti, nego spomini so na dneve sreče v trpljenju.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.